

**ФЕНОМЕН ІДЕНТИЧНОСТІ У ПРОЦЕСІ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТРІАДИ
«МОДЕРН-ПОСТМОДЕРН-МЕТАМОДЕРН»**

Олесь ДОВГАНІК – здобувач освітньо-наукового ступеня,
спеціальність 034 «Культурологія»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ
<http://orcid.org/0000-0002-7429-2013>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1059>
oles.dovhanyk@ukma.edu.ua

Визначаються особливості розуміння феномену ідентичності в епохи модерну, постмодерну та метамодерну. Розкриваються особливості трансформації осмислення ідентичності у інтелектуальних проєктах модерну, постмодерну, метамодерну. Виявляються змістовні взаємозв'язки наявні між інтелектуальними фреймами модерну, постмодерну та метамодерну в контексті характеристики ідентичності. Досягнення вищевказаних завдань або цілей відбувається на основі використання таких методів та підходів: культурно-аналітичний; історіографічний; порівняльний; інтерпретаційний; топологічний. У межах дослідження продемонстровано, що ідентичність постає поліаспектним та фундаментальним соціокультурним феноменом в епохи модерну, постмодерну, метамодерну. Простежено, що інтелектуальний проєкт метамодерну синтезує, переосмислює та розширює межі інтерпретації ідентичності, запропоновані в епохи модерну й постмодерну.

Ключові слова: інформаційне суспільство, глобалізація, постмодерн, метамодерн, постправда, інформаційний простір, соціокультурні практики, соціокультурні трансформації, міфологізація, ідентичність.

Актуальність дослідження. Ідентичність постає комплексним феноменом, який перебуває у межах дослідницького інтересу в гуманітарному знанні. Це зумовлено відсутністю універсального визначення цього поняття та постійною мінливістю його структурно-змістовних компонентів відповідно до інтерпретаційного фрейму, який використовується у дослідженні. У межах історичної ретроспективи спостерігається трансформація підходів до розуміння та осмислення проблематики ідентичності. Зважаючи на це, важливим постає проведення систематизованого дослідження, яке стосується осмислення феномену ідентичності з трьох, на перший погляд, відмінних або партикулярних інтелектуальних проєктів – модерн, постмодерн, метамодерн.

Актуальність дослідження пов'язана з відсутністю в науково-академічному знанні наукових розвідок, які стосуються комплексного вивчення тематики розуміння ідентичності у межах ключових інтелектуальних фреймах XIX-XXI століття, зокрема модерну, постмодерну, метамодерну. Це демонструє важливість здійснюваного дослідження в контексті розширення та доповнення попередніх наукових публікацій пов'язаних із тематикою теоретичного осмислення ідентичності в різноманітних соціокультурних епохах.

Аналіз останніх досліджень. Розуміння ідентичності в різні соціокультурні та інтелектуальні епохи викликає значний інтерес в науково-академічному знанні. Тому запропонована тематика дослідження ґрунтовно розроблена в гуманітарній сфері знань. Центральними дослідженнями, які відображають рівень вивчення проблеми ідентичності в епохи модерну, постмодерну та метамодерну, постають такі: «Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації» [5], автор М. Козловець; «Метамодерн, пост-модерн і світоглядні орієнтири постінформаційного суспільства» [12], автори М. Яковлев, О. Купка; «Міфологічний вимір культури в контексті метамодерного світогляду» [8], автор Ю. Шабанова; «Конструювання ідентичності у цифрову епоху та механізми соціального контролю» [25], автор О. Висоцька; «Філософія національної ідентичності постмодерної епохи» [21], автори О. Поліщук, О. Поліщук.

У запропонованих дослідженнях здійснюється багатогранне вивчення тематики ідентичності в процесах модернізації, глобалізації, постіндустріалізації. Розкрито особливості впливу модерну, постмодерну та метамодерну на внутрішньо-змістовну трансформацію концепту ідентичності. В узагальненому вигляді дослідницький фокус у вказаних наукових розвідках спрямований на демонстрацію основних загроз, які можуть продукувати сучасні типи ідентичності в епоху постмодерну і метамодерну. До основних переваг або сильних сторін вищезазначених досліджень можна зарахувати такі: міждисциплінарний огляд та вивчення ідентичності; застосування валідних методів та підходів для дослідження ідентичності; комплексна релевантна характеристика національної ідентичності в епохи постмодерну та метамодерну.

Незважаючи на ґрунтовність та релевантність запропонованих наукових досліджень, до ключових їх неточностей або прогалин можна зарахувати такі: недостатній рівень емпіричної

перевірки чи верифікації теоретичних узагальнень; відсутність досліджень, які виявляють взаємозв'язки між розумінням ідентичності в різні епохи. Зважаючи на основні неточності та прогалини попередніх досліджень можна констатувати, що вивчення концептуального розуміння ідентичності в епоху модерну, постмодерну, метамодерну становить наукову цінність. Це зумовлено тим, що воно доповнює та розширює попередні наукові розвідки.

Мета дослідження: визначити специфіку розуміння феномену ідентичності в соціокультурному контексті епох модерну, постмодерну, метамодерну. *Об'єкт:* концептуальна характеристика культурно-історичного феномену ідентичності в епохи модерну, постмодерну, метамодерну; *Предмет:* аналітика розуміння ідентичності в епохи модерну, постмодерну, метамодерну.

Методологія дослідження базується на використанні таких спеціалізованих і загальнонаукових методів:

а) культурно-аналітичний (дає змогу провести комплексну інтерпретацію розуміння феномену ідентичності в епохи модерну, постмодерну, метамодерну);

б) історіографічний (сприяє послідовному та системному вивченню особливостей розуміння феномену ідентичності в різних історично-культурних епохах);

в) порівняльний (допомагає виявити спільні та відмінні риси наявні в розумінні ідентичності у різних соціокультурних епохах);

г) інтерпретаційний (сприяє багатогранній та поліаспектній характеристиці ідентичності з різних інтелектуальних позицій);

д) топологічний (дає змогу виявити місця виникнення концептуальних ідей розуміння ідентичності в досліджувані епохи).

Виклад основного матеріалу. Значний вплив на осмислення ідентичності в інтелектуальному проєкті модерну здійснили попередні культурно-історичні епохи. Вони сприяли переосмисленню соціокультурних процесів та ціннісно-світоглядних орієнтацій суспільства [2]. До прикладу в премодерний період ідентичність полягала у віднайденні людиною зв'язку з універсальними символічно-культурними образами. Транслявання вказаних несвідомих колективних уявлень відбувалося на основі міфів. Вони забезпечували виникнення індивідуальних або колективних типів ідентичності на основі прийняття особою певних загальних архетипів чи символів властивих культурі. У цьому контексті звертаємо увагу, що в премодерному суспільстві відбувається превалювання усталених колективних ідентичностей, які слугують ідеалами або взірцями для формування й діяльності людини. Повага до традицій та легітимація соціокультурних елементів, зокрема: норм; ідеалів; цінностей; знань, постає ядром формування ідентичності [23].

В епоху модерну міфи постають у формі ідеологем, що надають уявлення про реальність на основі історично-культурної спадщини певного суспільства [2]. Модерн постулює потребу створення цілісної та інваріантної ідентичності. На противагу цьому в період пізнього модерну спостерігається дистанціювання суспільства та ідентичності від архетипів чи міфологічних елементів. Постмодерн актуалізує потребу забезпечення плинності або мінливості ідентичності. Вона надає змогу особі подолати екзистенційну невизначеність та невпевненість індивіда у його діяльності [4]. У загальному вигляді ідентичність людини допомагає суспільству розуміти та оцінювати дії інших. Тому ідентичність в модерні надає зрозумілість світоглядних та поведінкових особливостей певної особи для оточуючих [4].

У модерні конструювання особистої ідентичності відбувається на основі діяльності людини на індивідуальному та колективному рівнях [4]. В цьому контексті звертаємо увагу, що значну роль у формуванні ідентичності відіграє соціокультурна реальність у межах якої знаходиться особа. Це пов'язано з тим, що вона слугує дзеркалом розуміння людиною самої себе на основі оцінки інших або через власну відповідність певним нормативно-ціннісним фреймам. У свою чергу, колективна ідентичність формується на основі спільного розуміння і визнання історично-культурних особливостей певного суспільства, зокрема: архетипів; героїв, міфів; символічних образів; знаків або атрибутів [4].

Однією з проблем ідентичності в епоху модерну постає прагнення поєднати характеристики стійкості та особистого задоволення [7]. Це зумовлено тим, що індивідуальне бажання динамічне, як наслідок будь-яка ідентичність обрана особою викликати у останньої незадоволення та прагнення змін. В епоху модерну індивід мислить доволі визначеними та статичними ціннісно-світоглядними орієнтаціями, які колективно або суспільно легітимовані. На противагу цьому, в постмодерні відбувається зростання динамізму та альтернативності ціннісно-поведінкових особливостей, що видозмінює особливості ідентифікації людини. Останні забезпечують соціалізацію особи (інтеграцію в суспільство) та формування уявлення людини про себе на основі сприйняття та реакції інших [8].

Модерна соціокультурна ідентичність являє собою розуміння особою себе та своєї діяльності на основі особистого й колективного сприйняття [23]. Формування цієї ідентичності відбувається на основі зарахування людиною себе до певної групи та використання її ціннісно-світоглядних орієнтирів у процесі

життєдіяльності. Модерн забезпечує зростання мінливості та варіативності людини, зокрема у контексті вибору чи формування ідентичності. Важливим постає поширення ідеї антропоцентризму, яка трансформувала уявлення про людину від пасивної до активної, мислячої та діючої одиниці. Незважаючи на це, у цей період поведінка людини та спосіб мислення визначаються значним впливом колективних ідентичностей. Однак, в індивіда виникає змога обирати цінності та діяти відповідно до них [23].

В епоху модерну відбувається формування національної ідентичності на основі уявлення про спільність культурно-символічного та історичного вимірів у діяльності певної сукупності людей [26]. Об'єднання осіб в єдину націю відбувається на основі спільного громадянства і приналежності до однієї держави. Джерелом нації постає легітимація та відтворення певної ідеології, яка становить основу світосприйняття та розуміння реальності. Характерними особливостями національної ідентичності постають такі ознаки: мова; культура; ментальність; традиції; символи; універсальні образи (архетипи) [26].

У межах теорій національної ідентичності в епоху модерну можна виокремити таких дослідників, як: Й. Гердер, Е. Ренан, Б. Андерсон. На думку Й. Гердера ідентичність постає синтезом культурно-духовних та мовних особливостей певної спільноти [22]. Е. Ренан вважає, що ідентичність визначається спільною культурно-історичною пам'яттю певної суспільної групи [17]. Важливим постає прагнення спільноти або народу до соціокультурної інтеракції. Б. Андерсон зазначає, що ідентичність являє собою фіктивну структуру, яка виникає між певною сукупністю людей через процеси формування вільного ринку, глобалізаційну уніфікацію символічного і мовного вимірів [1]. Зважаючи на вищенаведені особливості епохи модерну можна простежити такі основні риси цього періоду:

а) секуляризація (дистанціювання від міфологічно-релігійних елементів у процесі формування світоуявлення. Превалювання нормативності та раціоналізму над сакралью-культурним);

б) антропоцентризм (уявлення про незалежність людини на основі її волі. Уможливлення створення сенсів та уявлень про світ людиною через надання їй ролі творця світу);

в) прогресивізм (передбачає віру в перманентний лінійний або якісно-висхідний історично-культурний поступ людства. Незмінність та континуальність цього процесу передбачає ідеалізацію модусу майбутнього);

г) бюрократизація (передбачає поширення та конституювання формально-стандартизованих процедур, що продукує універсальність поведінки індивідів);

д) раціоналізм (відбувається постулювання ідеї абсолюту розуму та світосприйняття на основі законів логіки. Людське мислення постає фундаментальним знаряддям ґносеологічного і епістемологічного знання стосовно уявлення про світ. Розум забезпечує систематизацію та структурування реальності, визначає об'єктивність, протидіє ірраціональну);

е) позитивізм, об'єктивність (передбачає структурування та розуміння світу на основі емпіричної перевірки або верифікації певних гіпотез. Полягає в намаганні забезпечити формування цілісної та універсальної рамки сприйняття реальності на засадах раціоналізму та відчуженні емоційного чи ірраціонального);

є) виникнення національних ідеологій (забезпечує формування єдиної системи мовно-історично-культурних координат певного суспільства на основі відчуття колективної спільності між особами, що належать до цієї групи).

Зважаючи на загальні риси, притаманні епосі модерну, пропонуємо звернути увагу на основні ознаки притаманні розумінню ідентичності у цей період. Детальна інформація стосовно специфіки осмислення ідентичності в епоху модерну наявна у таблиці (див. табл. №1).

Таблиця 1. Основні ознаки ідентичності в епоху модерну

	Назва ознак	Загальна характеристика
.	Раціональність	У цей період ідентичність постає логічним та когнітивно створеним конструктом
.	Інваріантність	Структурно-концептуальна незмінність та цілісність різних типів ідентичності
.	Визначеність	Інституційно-правова регламентація процесів ідентифікації та соціально-рольової поведінки людини
.	Історично-культурна континуальність	Формування та розуміння ідентичності відбувається на основі соціально-культурних надбань спільноти
.	Автономність	Людина має змогу свідомо обирати різні соціокультурні типи ідентичності. Однак, альтернативність вибору регламентується інституційно-нормативним фреймом

Створено автором.

В епоху постмодерну відбувається трансформація визначеності та усталеності на користь плинності або динамічності у процесі осмислення ідентичності [4]. У цей період відбувається конституювання культурного плюралізму, який уможливило перманентну зміну ідентичності та уявлення про себе особою. Процеси глобалізації та діджиталізації сприяють десакралізації цінності інваріантної ідентичності [4]. В межах конституювання постмодерну відбувається переосмислення феноменів сакральності, архетипичності, традиційності [2]. Зважаючи на це, основну роль відіграє уявлення особи стосовно себе. Тому вона починає продукувати власні гетерономні міфи, які забезпечують формування її уявлення про соціокультурні процеси та визначають її місце в суспільстві. У постмодерні наявний широкий спектр ідентифікацій. Вони функціонують на противагу визначеній ідентичності, поширеній в епоху модерну. Ідентифікаційність людини постмодерну свідчить про мінливий та множинний характер її позицій або соціальних ролей у процесі життєдіяльності [2].

На думку Ч. Тейлора, в епоху постмодерну ідентичність створюється та концептуалізується індивідуально, як наслідок вона не постає апріорним феноменом [18]. Проблема ідентичності в постмодерні актуалізується через відчуття невизначеності та дистанційованості від соціокультурної реальності. В умовах глобалізації спостерігається вплив транснаціональних елементів на функціонування ціннісно-культурних особливостей нації [11]. Формування ідентичності відбувається на основі впливу внутрішніх та зовнішніх елементів. До зовнішніх зараховують такі: традиції; символи; міфи; культуру; історію. В свою чергу, внутрішніми компонентами постають ціннісно-світоглядні орієнтації людини та її прагнення співвідносити себе з певною групою/спільнотою [11].

На думку Дж. Фрідмена, інтенсифікація глобальних процесів призводить до виникнення нових соціокультурних елементів, які впливають на різні типи ідентичності [16]. У цьому контексті потрібно розуміти, що процес глобалізації та інформатизації суспільства сприяє зміні й виникненню нових культурних просторів. Це впливає на змістовно-структурного розуміння й трансформаційні процеси ідентичності. Тому поширення глобалізаційних та постіндустріальних характеристик в соціокультурному вимір різних держав відбувається паралельно з усвідомленням громадянами власної унікальності [11]. Зважаючи на це, глобальні соціокультурні процеси мають подвійний характер. З однієї сторони, вони сприяють формуванню єдиного гомогенного простору між цивілізацією та державам. З іншого боку, вони продукують відчуття національної самосвідомості народів, що призводить до відцентрових тенденцій у напрямку розвитку локальних символічно-культурних особливостей певної спільноти [11].

Важливою рисою ідентичності людини в постмодерні постає подвійна ідентифікація, яка стосується одночасно ототожнення себе з глобальною та національною спільнотами. Вона може продукувати ідентичності, де на основі різних форм (еклектика, доповнення, підміна) відбувається формування ціннісно-світоглядних та поведінкових орієнтацій людини [11]. На думку Г. Меттюза, глобальна ідентичність сприяє девіації національній, оскільки наддержавна ідентичність стосується об'єднання навколо спільного економічно-інформаційного виміру. В свою чергу, національна ідентичність базується на унікальних історично-культурних елементах, притаманних певному суспільству [20]. Одним із ключових викликів рефлексивного формування ідентичності в постмодерні постає утвердження суспільства споживання. Останнє спрямоване на перетворення людини в пасивного споживача певних масових символічно-культурних форм. Наслідком цього постає ускладнення функціонування національної ідентичності та її легітимація суспільством. Вищевказаний тип ідентичності стає другорядним та не здійснює фундаментального впливу на формування історично-культурних та світоглядних орієнтацій індивідів [11].

Процеси глобалізації та постіндустріалізації слугували каталізатором виникнення множинної чи плинної ідентичності [23]. Це пов'язано зі зміною змістовно-формальних компонентів структури притаманної суспільству модерну. У період постмодерну відбувається зростання невизначеності й трансформація класичних форм ідентифікації. На думку французького соціолога та представника конструктивістського структуралізму П. Бурд'є, індивідуальні та колективні особливості ментальності формуються на основі взаємодії людини з соціальними структурами [14]. Особливості створення та функціонування ідентичності залежать від функціонування різноманітних соціокультурних сфер, зокрема: економіки; політики; культури; релігії [14].

Представники соціального конструктивізму П. Бергер та Т. Лукман вважають, що соціалізація постає ядром осмислення ідентичності людини [19]. Незважаючи на це, після народження особи відбувається її несвідома ідентифікація, що забезпечує первинне розуміння та орієнтацію в світі. На противагу цьому, в усвідомленому віці людина розпочинає свідоме конструювання власної ідентичності на основі обрання і формування певного типу світоглядних й поведінкових патернів [19]. У період постмодерну спостерігається перманентна реідентифікація людини на основі динамічної зміни власних поведінкових і світоглядних переваг [23].

На думку З. Баумана, в епоху модерну ідентичність функціонує на засадах гомеостазу та взаємопов'язаності [13]. На противагу цьому, в період постмодерну основний акцент здійснюється на процесах біфуркації і альтернативності вибору. Це пов'язано з утвердженням відносності істини та релятивізацією типів ціннісно-світоглядних або поведінкових орієнтацій. Трансформація соціокультурного виміру постмодерну призводить до зміни процесів ідентифікації, набуття та розуміння ідентичності. Однією з важливих характеристик ідентичності постмодерну постає її формування на основі широкого спектру впливу різноманітних соціокультурних дискурсів [6]. Зважаючи на фундаментальну зміну розуміння соціокультурних процесів у епоху постмодерну, формування та осмислення ідентичності відбувається на основі таких ознак: плюралізм; динамізм; невизначеність; дисипативність; децентрація [6].

У період постмодерну соціокультурна ідентичність характеризується індивідуалізмом та варіативністю [3]. Індивідуалізм полягає у можливості вільного самовираження індивіда на основі обрання або створення певної моделі ідентичності. Друга риса – варіативність стосується наявності змоги змінювати свою ідентичність відповідно до ціннісно-світоглядних трансформацій в короткостроковій перспективі. Центральним імпульсом формування ідентичності в постмодерн постають особисті преференції та вподобання людини. На противагу цьому, в епоху модерну ідентичність індивіда спрямована на досягнення загальносуспільного взірця. Це постає основою самореалізації та саморозкриття індивіда [3].

Значну роль у процесах формування сучасності ідентичності відіграє глобалізація [23]. Вона забезпечує подолання замкнутості та дискретності соціокультурних вимірів різноманітних держав, сприяючи їх інтеграції до певного всезагального зразка. Наслідком цього постає переосмислення національних ідентичностей та розуміння людиною себе. Тому індивід здійснює орієнтацію на уніфіковані ціннісно-поведінкові та світоглядні зразки поведінки у процесі формування індивідуальної чи колективної ідентичності. Останні формуються на основі відчуження від історично-культурних та ціннісних вимірів властивих певній нації або народу. Продуктування ідентичності в епоху постмодерну відбувається на основі діяльності таких колективних суб'єктів: міжнародні організації; транснаціональні корпорації; громадські рухи; спільноти в соціальних мережах. Зважаючи на це, можна констатувати дистанціювання держави від формування колективної ідентичності певного суспільства в період постмодерну [23]. Враховуючи вищевказану інформацію, до ключових рис постмодерну можна зарахувати такі:

- а) відхід від універсальності раціоналізму (скепсис стосовно об'єктивності та істинності розуму або логічного типу пізнання);
- б) десакаралізація метанаративів (відмова від універсальної істини та сакральних ідей, наприклад метанаративів);
- в) нелінійність історичного розвитку (розуміння альтернативності динаміки розвитку соціокультурних процесів. Наслідком цього постає прийняття ідеї можливості загальнонаціонального та глобального регресу або занепаду);
- г) релятивізм (оцінка та сприйняття ситуації визначається ситуативно чи контекстуально, тобто відповідно до ціннісно-світоглядних орієнтацій людини, які можуть варіюватися та змінюватися у різних соціокультурних обставинах. Це зумовлено відкритістю значень та відмовою від універсальної оцінки ситуації на основі бінарної опозиції «добро-зло»);
- д) децентрація суб'єкта (індивід постає сегментованим та нестійким, що продукує нелінійність його поведінки та світогляду. Це зумовлено впливом на його функціонування широкого спектру різноманітних соціокультурних дискурсів, кожен з яких може актуалізуватися у певних момент життєдіяльності);
- е) іронія (передбачала певний ігровий спосіб реакції індивіда на процеси в реальності);
- є) еkleктизм (демонстрував поєднання в ціннісно-світоглядних та ідентифікаційних координатах людини раціонально або логічно непок'єднаних елементів).

Враховуючи ключові характеристики постмодерного типу світосприйняття пропонуємо звернути увагу на центральні ознаки ідентичності в контексті цього інтелектуально-світоглядного проекту. Детальні інформація щодо основних рис ідентичності в епоху постмодерну репрезентована у таблиці (див. табл. № 2).

Таблиця 2. Центральні ознаки ідентичності в епоху постмодерну

	Назва ознак	Загальна характеристика
.	Фрагментарність	Ідентичність постає мінливим та сегментованим феноменом, який охоплює різноманітні ціннісно-світоглядні преференції
.	Множинність	Публічне конституювання і актуалізація широкого спектру ідентичностей, які були маргіналізованими у модерн

Контекстуальність	Процеси ідентифікації та формування ідентичності особи відбувається відповідно до певної ситуації, відсутність універсальності й незмінності
Відкритість	Відсутність цілісності ідентичності людини, ідентичність являє собою постійну взаємодію різноманітних соціокультурних елементів

Створено автором.

Виникає через актуалізацію потреби в постійному переході або коливанні від модерну до постмодерну [12]. Метамодерн наголошує на неможливості комплексного й вичерпного осягнення реальності. Однак, у вищевказану епоху відсутня відмова від намагання пізнати істину без претензії на її абсолютний характер. У цей період спостерігається колективна солідаризація різних спільнот у процесі подолання глобальних екологічних, військових, продовольчих викликів та загроз. Тому в метамодерні індивіди розуміють свою взаємопов'язаність та спільну відповідальність за діяльність. Зважаючи на це, ідентичність осмислюється на основі співпереживання, інтерсуб'єктивності та реляційності, що стосується взаємодії або інтеракції з іншими [12].

У порівнянні з епохами модерну та постмодерну, в метамодерні ідентичність не є цілісною або фрагментарною [12]. Вона осмислюється на основі динамічних трансформацій або переходів від одного модусу до іншого, наприклад: рух від раціонального до ірраціонального; емоційного до когнітивного; нормативно-інституційного до культурно-символічного; індивідуального до колективного. Вказаний рух на індивідуальному та колективному рівнях у діяльності людини постає свідомим та цілеспрямованим. В епоху метамодерну ідентичність у локальному та глобальному просторах характеризується через медальність, тобто перехід від одного стану до іншого на основі телеологічної (прагматичної або цілепокладальної) дії [12].

В епоху метамодерну відбувається формування та поширення інформаційного типу ідентичності [24]. Він продукує альтернативний спосіб самовизначення та репрезентації людини. Вони забезпечують оперативне об'єднання осіб в групи, незалежно від місця їх перебування задля відстоювання чи пропагування певної позиції. Поширенням постає об'єднання осіб в різноманітних групах та чатах на основі спільних інтересів, поглядів або прагнення отримувати певну інформацію. Важливою складовою інформації постає її емоційна спрямованість на реципієнта й актуальність для аудиторії. Натомість якість та перевіреність цієї інформації постає для людини вторинною.

Прийняття активної участі в обговоренні певної проблеми в соціальних мережах репрезентує новий тип цифрової ідентичності, характерною ознакою якої постає відчуженість від реальності. Соціальні мережі можуть забезпечувати формування ціннісно-світоглядних та поведінкових орієнтацій особи, внаслідок чого відбувається усвідомлення нею своєї ідентичності в реальності [24]. Зважаючи на вищевказану інформацію стосовно особливостей функціонування цифрової ідентичності в епоху метамодерну пропонуємо звернути увагу на класифікацію типів ідентичності розроблену Р. Фогельсоном [15]:

- а) реальна (саморепрезентація людиною себе у модусі теперішнього);
- б) ідеальна (образ до якого прагне особа);
- в) негативна (уявлення образу, який потрібно подолати або уникати);
- г) демонструюча (відображення себе у суспільстві) [15].

У цьому контексті звертаємо увагу, що всі описані вище типи ідентичності можуть бути наявні в одній людині одночасно та певною мірою взаємодіяти між собою [15]. Для більшості людей характерним є прагнення об'єднати реальну та ідеальну ідентичність. Соціальні мережі надають змогу досягнути бажаного людиною, тобто синтезувати вищевказані два види ідентичності. Натомість більшість осіб прагне відчужити негативну ідентичність на індивідуальному та колективному рівні сприйняття завдяки дискретності соціально-мережевого простору. Це уможлиблюється завдяки контролюваності соціальних мереж людиною та можливості приховувати певні елементи спектру ідентичності. Внаслідок цього особа отримує змогу демонструвати те, що вважає найнеобхіднішим та потрібним для підтримки свого соціального образу [24].

Постправа виникає в умовах метамодерну та характеризується такими ознаками: відсутність об'єктивності у розумінні соціокультурних процесів; емоційність у процесах трансляції і перцепції інформації [9]. Вона виходить за межі бінарної опозиції являючи собою альтернативний спосіб розуміння наявної інформації в сьогоденні. Епоха постправди характеризується зростанням кількості інформації стосовно соціокультурних процесів у житті людини. Основна мета цієї інформації полягає в задоволенні емоцій (спектакулярності) суспільства споживання. В метамодерні надання інформації, яка є бажаною для різних спільнот, постає постправдою. Вказаний тип знань характеризується відсутністю претензій на істину або комплексну аргументовану характеристику певного процесу [9].

Розвиток інформаційних технологій або діджиталізація розширює осередки поширення інформації та сприяє утвердженню постправди [9]. Вона забезпечує формування універсальних ціннісно-світоглядних конструктів на основі релятивізації та плюралізму. У цьому контексті важливо

розуміти, що постправа може використовуватися різними соціально-політичними групами для реалізації власних інтересів на основі формування суспільних уявлень. В контексті метамодерну акцент здійснюється на розвитку індивідуальності та її перманентної ідентифікації з різними позиціями. Це призводить до конституювання постправи в розрізі джерела самопізнання та формування ідентичності людини. У цей період індивід схильний сприймати отриману інформацію з позиції істини без попередньої її перевірки на об'єктивність [10].

У метамодерні відбувається формування постійних переходів та коливань між множиною інформації, яка має характер постправи [8]. В цьому контексті інформація постає умовною істиною, цінність якої залежить від її оцінки та розуміння споживачем. Тому інформація в постправді оцінюється на основі індивідуальних преференцій або вподобань конкретної особи. Це забезпечує існування модерної сталості розуміння певного феномену та можливість постійної зміни своїх поглядів стосовно будь-чого на основі відносності постмодерну. Зважаючи на це, новий тип щирості в метамодерні забезпечує емоційну оцінку та спрямованість інформації без врахування об'єктивних або реальних критеріїв її верифікації [8].

Основні ознаки метамодерну:

а) осциляція (постійне коливання або перехід від однієї позиції до іншої без остаточного надання преференцій жодній з них);

б) реконструкція сенсу (спрямованість віднайдення екзистенційних цінностей та мети, за умови усвідомлення неможливості досягнення метафізичного рівня чи абсолюту);

в) емфатичність (значний вплив на поведінку та світосприйняття людини індивідуальних переживань);

г) інтерсуб'єктивність (уявлення про важливість інтеракції у процесі формування індивідуальної та колективної ідентичності);

д) синтетичність істини (дистанціювання від ідеї досягнення абсолютної істини, але не відстоювання ідеї релятивності ціннісно-культурного виміру та розуміння соціокультурних процесів);

е) глобальність (індивід усвідомлює вплив своїх дій на міжконтинентальний соціокультурний вимір);

є) відповідальність (розуміння загальнонаціональної та міждержавної важливості своєї діяльності на основі співучасті та взаємодії з іншими).

З'ясувавши ключові ознаки метамодерну пропонуємо звернути увагу на характеристику ідентичності у межах цього культурно-філософського напрямку. Інформація стосовно основних ознак ідентичності в епоху метамодерну представлена у таблиці (див. табл. № 3).

Таблиця 3. Ключові ознаки ідентичності в епоху метамодерну

	Назва ознак	Загальна характеристика
.	Осциляція	Динамічне розуміння ідентичності, яке передбачає постійну зміну її елементів на основі руху від одного ціннісно-світоглядного полюсу до іншого
.	Автентичність	Прагнення людини віднайти універсальну ідентичність, розуміючи неможливість її досягнення
.	Інтеракція	Формування ідентичності відбувається на основі взаємодії між людьми на засадах емпатії
.	Етичність	Ідентичність функціонує на основі балансу між плинністю та стабільністю ціннісно-світоглядних та поведінкових орієнтацій людини
.	Комплексність	Метамодерна ідентичність охоплює широкий спектр елементів модерну та постмодерну, зокрема: міфи; раціональність; культуру; архетипи

Створено автором.

Висновки. Отже, в межах проведеного дослідження було з'ясовано, що ідентичність постає комплексним та багатогранним феноменом. Особливості інтерпретації ідентичності залежать від історично-культурних умов та епохи у межах якої відбувається розгляд цього феномену. Розкрито, що в період модерну до основних ознак ідентичності можна зарахувати такі: раціональність; інваріантність; визначеність; континуальна перманентність; автономність. Встановлено, що в епоху постмодерну до центральних характеристик ідентичності зараховують такі: сегментованість; множинність; багатозначність; ситуативність. Визначено, що в епоху метамодерну до ключових рис ідентичності відносять такі: осциляція; відкритість; комплексність; етичність. Продемонстровано, що розуміння ідентичності в епоху метамодерну не являє собою синтез характеристик притаманних ідентичності модерну та постмодерну. В епоху метамодерну ідентичність постає унікальним феноменом, який намагається знайти баланс або консенсус між двома фреймами інтерпретації ідентичності на основі виходу за їх межі задля конструювання альтернативного способу світосприйняття.

У статті розкрито, що до спільних ознак ідентичності в епохах модерну, постмодерну,

метамодерну можна зарахувати такі: формування ціннісно-світоглядних та поведінкових орієнтацій; забезпечення саморепрезентації та самопізнання людини; сприяння процесам соціокультурної взаємодії та інтеракції. З'ясовано, що до ключових відмінностей розуміння ідентичності у епохи модерну, постмодерну і метамодерну можна зарахувати такі: концептуальне розуміння ідентичності (в епоху модерну ідентичність постає цілісним феноменом, в епоху постмодерну ідентичність являє собою фрагментований та внутрішньо-змістовний еклектичний феномен, в епоху метамодерну ідентичність характеризується цілісністю на основі постійних переходів від однієї системи світосприйняття до іншої); масштаб реалізації (в епоху модерну відбувається розвиток та становлення національної ідентичності, в епоху постмодерну відбувається конституювання множинної індивідуальної ідентичності, в епоху метамодерну утверджується відчуття причетності до глобальної спільноти та загальнолюдської відповідальності за свою діяльність); етичний вимір (в епоху модерну ідентичність визначається універсальними нормативно-правовими та моральними настановами, в епоху постмодерну ідентичність базується на ціннісно-світоглядному релятивізмі, в епоху метамодерну ідентичність детермінується етикою без претензії на універсальність та відмові від повної контекстуальності/відносності водночас).

Перспективи подальших досліджень. У сучасному соціогуманітарному знанні спостерігається актуалізація вивчення поняття «ідентичність». Зважаючи на це, важливим постає розроблення параметрів та індикаторів теоретично-концептуального обґрунтування ідентичності. Здійснене дослідження може слугувати фундаментальною основою для вивчення таких тематичних вимірів проблематики ідентичності: визначення релевантності використання модерного, постмодерного та метамодерного інтелектуальних проєктів у контексті розуміння української ідентичності за часів незалежності або в умовах повномасштабної російсько-української війни; вивчення особливостей впливу процесів глобалізації та інформатизації на формування національно-культурної ідентичності; з'ясування місця і ролі постіндустріального суспільства у процесах створення мережових ідентичностей; здійснення компаративного аналізу прояву ознак метамодерної ідентичності в Україні та інших державах.

Список використаної літератури

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. Київ, 2001. 272 с.
2. Бондаревич І. Модерна ідентичність і постмодерні ідентифікації: еволюція самовизначення. *Наук. зап. Серія «Культурологія». Матеріали VI Міжнар. наук. конф. «Культура в горизонті сталих і плінних ідентичностей»*. Острог, 2013. С. 358–361.
3. Горбатенко В. Постмодерн і трансформація ціннісної основи людського буття. *Політичний менеджмент*. 2005. Т. 1. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/horbatenko_postmodern.pdf.
4. Кірієнко О. Принципи побудови індивідуальної ідентичності в епохи модерну та постмодерну: підхід З. Баумана. *Вісник Львів. ун-ту. Серія філос.-політолог. студії*. 2014. № 5. С. 271–278. URL: [fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/5_2016/31.pdf](https://visnyk.lnu.lviv.ua/archive/5_2016/31.pdf).
5. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
6. Левін К. Зигмунт Бауман. Плініні часи. Життя в добу непевності. *Litteralis.com*. URL: <https://www.litteralis.com/2016/03/zygmunt-bauman-plynni-chasy-zhyttya-v-dobu-nepevnosti/>.
7. Матузкова О. Ідентичність як структура. *Наук. зап. Філологічні науки*. 2014. Т. 164. С. 15–19. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/59434f04-61d2-4f9d-ad07-1ad39910e040/content>.
8. Шабанова Ю. Міфологічний вимір культури в контексті метамодерного світогляду. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрям: культурологія): наук. зб. / за ред. проф. В. Виткалова*. Рівне : ФОП «А. Брегін», 2024. Т. 48. С. 483–490. URL: doi.org/10.35619/ucpmk.v48i.828.
9. Шабанова Ю. О., Мечиков С. А. Феномен постправди в міфологічному просторі метамодерну. *Перспективи : соціально-політичний журн.*, 2024. № 3. С. 148–157.
10. Шабанова Ю. О. Соціокультурні передумови трансформації ментальності в добу метамодерну. Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства : матеріали V Міжнар. конф. здобувачів в/о і молодих учених / ред.: О. М. Єременко, М. В. Пальчинська. Одеса, 2023. С. 48–50.
11. Шевчук Д. Культурна ідентичність та глобалізація. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер. : Культурологія*. 2010. № 5. С. 4–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2010_5_3.
12. Яковлев М., Купка О. Метамодерн, пост-постмодерн і світоглядні орієнтири постінформаційного суспільства. *Worldview Explications of Modernism and Postmodernism : scientific monograph*. Riga, 2023. P. 287–302. URL: doi.org/10.30525/978-9934-26-357-6-16.
13. Bauman Z. *Globalization: The Human Consequences*. Polity Press, 1998. 136 p.
14. Bourdieu P. *Language and symbolic power*. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1991. 302 p.
15. Fogelson R. D. *Person, Self, and Identity: Some Anthropological Retrospects, Circumspects, and*

Prospects. Psychosocial Theories of the Self / ed. by B. Lee. Boston, MA, 1982. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4684-4337-0_5.

16. Friedman J. Cultural Identity and Global Process. SAGE, 1994.

17. Korshuk R. The plebisciti concept of a nation by Ernest Renan. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*. 2021. No. 4. P. 82–89. URL: <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2021/4-8/12>.

18. Liakh V. V. Charles Taylor's Ideal of Modern Identity in the Context of the «Liquid Modernity» Realities. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2022. No. 21. P. 103–114. URL: doi.org/10.15802/ampr.v0i21.260348.

19. Luckmann T. A., Berger P. L. The Social Construction of Reality. Penguin Books, 1975.

20. Mathews G. Global Culture/Individual Identity. Routledge, 2002. URL: doi.org/10.4324/9780203459348.

21. Polishchuk O., Polishchuk O. Philosophy of national identity in the post-modern era. *Humanities Studies*. 2023. Vol. 93, no. 16. P. 54–61. URL: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-06>.

22. Spencer V. Towards an ontology of holistic individualism: Herder's theory of identity, culture and community. *History of European Ideas*. 1996. Vol. 22, no. 3. P. 245–260. URL: [doi.org/10.1016/0191-6599\(96\)00004-6](https://doi.org/10.1016/0191-6599(96)00004-6).

23. Stasevska O. Sociocultural identity postmodern: problem of social construction. The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophies of law, political science, sociology. 2021. Vol. 2, no. 49. URL: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.49.229802>.

24. Suprun H. Individual identity in the digital age of social communication. *Philosophical Horizons*. 2020. No. 43. P. 85–94. URL: <https://doi.org/10.33989/2075-1443.2020.43.212698>.

25. Vysotska O. Construction of identity in the digital age and the mechanisms of social control. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2024. Vol. 16, no. 1. P. 3–11. URL: doi.org/10.15421/352412.

26. Yuriy M. A New Quality of Identities and Nation-Building in the Modern Age. *Mediaforum : Analytics, Forecasts, Information Management*. 2022. No. 10. P. 11–24. URL: doi.org/10.31861/mediaforum.2022.10.11-24.

References

1. Anderson B. Uviavlennia spilnoty. Mirkuvannia shchodo pokhodzhennia y poshyrennia natsionalizmu. Kyiv, 2001. 272 s.

2. Bauman Z. Globalization: The Human Consequences. Polity Press, 1998. 136 p.

3. Bondarevych I. Moderna identychnist i postmoderni identyfikatsii: evoliutsiia samovyznachennia. *Naukovi zapysky. Seriiia «Kulturolohiia»*. *Materialy VI Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Kultura v horyzonti stal'nykh i plynnnykh identychnosti»*. Ostroh, 2013. S. 358–361.

4. Bourdieu P. Language and symbolic power. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1991. 302 p.

5. Fogelson R. D. Person, Self, and Identity: Some Anthropological Retrospects, Circumspects, and Prospects. Psychosocial Theories of the Self / ed. by B. Lee. Boston, MA, 1982. URL: doi.org/10.1007/978-1-4684-4337-0_5.

6. Friedman J. Cultural Identity and Global Process. SAGE, 1994.

7. Horbatenko V. Postmodern i transformatsiia tsinnisnoi osnovy liudskoho buttia. Politychnyi menedzhment. 2005. T. 1. URL: https://apiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/horbatenko_postmodern.pdf.

8. Kiriienko O. Pryntsypy pobudovy indyvidualnoi identychnosti v epokhy modernu ta postmodernu: pidkhiid Z. Bauman. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politoh. studii*. 2014. № 5. S. 271–278. URL: [fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/5_2016/31.pdf](https://visnyk.lnu.lviv.ua/archive/5_2016/31.pdf).

9. Korshuk R. The plebisciti concept of a nation by Ernest Renan. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*. 2021. No. 4. P. 82–89. URL: doi.org/10.17721/2523-4064.2021/4-8/12.

10. Kozlovets M. A. Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2009. 558 s.

11. Levin K. Zygmunt Bauman. Plynni chasy. Zhyttia v dobu nepevnosti. Litteralis.com. URL: <https://www.litteralis.com/2016/03/zygmunt-bauman-plynni-chasy-zhyttia-v-dobu-nepevnosti/>

12. Liakh V. V. Charles Taylor's Ideal of Modern Identity in the Context of the «Liquid Modernity» Realities. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2022. No. 21. P. 103–114. URL: doi.org/10.15802/ampr.v0i21.260348.

13. Luckmann T. A., Berger P. L. The Social Construction of Reality. Penguin Books, 1975.

14. Mathews G. Global Culture/Individual Identity. Routledge, 2002. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203459348>.

15. Matuzkova O. Identychnist yak struktura. *NAUKOVI ZAPYSKY. Filolohichni nauky*. 2014. T. 164. S. 15–19. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/59434f04-61d2-4f9d-ad07-1ad39910e040/content>.

16. Polishchuk O., Polishchuk O. Philosophy of national identity in the post-modern era. *Humanities Studies*. 2023. Vol. 93, no. 16. P. 54–61. URL: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-06>.

17. Shabanova Yu. Mifolohichni vymir kultury v konteksti metamodernoho svitohliadu. *Ukrainska kultura : mynule, suchasne, shliakhy rozvytku (NAPRIaM: kulturolohiia)*. 2024. T. 48. S. 483–490. URL: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v48i.828>.

18. Shabanova Yu. O. Sotsiokulturni peredumovy transformatsii mentalnosti v dobu metamodernu. *Kontsepty sotsiokulturnoi transformatsii suchasnoho suspilstva : materialy V Mizhnarodnoi konferentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh uchenykh / red.: O. M. Yeremenko, M. V. Palchynska*. Odesa, 2023. S. 48–50.

19. Shabanova Yu. O., Mechykov S. A. Fenomen postpravdy v mifolohichnomu prostori metamodernu. *Perspektyvy : sotsialno-politychnyi zhurnal*. 2024. № 3. S. 148–157.
20. Shevchuk D. Kulturna identychnist ta hlobalizatsiia. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Ser. : *Kulturolohiia*. 2010. № 5. S. 4–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2010_5_3.
21. Spencer V. Towards an ontology of holistic individualism: Herder's theory of identity, culture and community. *History of European Ideas*. 1996. Vol. 22, no. 3. P. 245–260. URL: [doi.org/10.1016/0191-6599\(96\)00004-6](https://doi.org/10.1016/0191-6599(96)00004-6).
22. Stasevska O. Sociocultural identity postmodern: problem of social construction. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophies of law, political science, sociology*. 2021. Vol. 2, no. 49. URL: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.49.229802>.
23. Suprun H. Individual identity in the digital age of social communication. *Philosophical Horizons*. 2020. No. 43. P. 85–94. URL: <https://doi.org/10.33989/2075-1443.2020.43.212698>.
24. Vysotska O. Construction of identity in the digital age and the mechanisms of social control. *Filosofiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*. 2024. Vol. 16, no. 1. P. 3–11. URL: doi.org/10.15421/352412.
25. Yakovliev M., Kupka O. Metamodern, post-postmodern i svitohliadni oriientyry postinformatsiinoho suspilstva. *Worldview Explications of Modernism and Postmodernism : scientific monograph*. Riga, 2023. P. 287–302. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-357-6>.
26. Yuriy M. A New Quality of Identities and Nation-Building in the Modern Age. *Mediaforum : Analytics, Forecasts, Information Management*. 2022. No. 10. P. 11–24. URL: doi.org/10.31861/mediaforum.2022.10.11-24.

UDC 008:316.73:159.923.2

THE PHENOMENON OF IDENTITY IN THE PROCESS OF CONCEPTUAL TRANSFORMATIONS OF THE TRIAD «MODERN-POST-MODERN-METAMODERN»

Oles' DOVHANYK – PhD student of the Department of Cultural Studies
National University of Kyiv-Mohyla Academy

Purpose of the research. To determine the specifics of understanding the phenomenon of identity in the sociocultural context of the modern, postmodern, and metamodern eras.

Research methodology. The study uses the following general scientific and specialized (cultural) methods and approaches: cultural-analytical; historiographical; comparative; interpretative; topological. These methods helped reveal the specifics of the theoretical justification of identity in the modern, postmodern, and metamodern eras. This scientific and methodological research toolkit helped to trace the substantive and structural interrelationships between the understanding of identity in the eras mentioned above. Based on the proposed research methods, it was possible to conduct an analysis of the interpretation of identity in the modern, postmodern, and metamodern eras.

Results. The study found that identity is a complex and multifaceted phenomenon. It was substantiated that the peculiarities of identity interpretation depend on the historical and cultural conditions and the era within which this phenomenon is considered. It was revealed that in the modern era, the main features of identity include rationality, invariance, certainty, continuous permanence, and autonomy. It was established that in the postmodern era, the central characteristics of identity include segmentation, multiplicity, ambiguity, and situationality. It has been determined that in the metamodern era, the key features of identity include the following: oscillation, openness, complexity, and ethics. It has been demonstrated that the understanding of identity in the metamodern era is not a synthesis of the characteristics inherent in modern and postmodern identity. In the era of metamodernism, identity emerges as a unique phenomenon that attempts to find a balance or consensus between two frames of interpretation of identity based on going beyond their boundaries in order to construct an alternative way of perceiving the world.

Novelty. This scientific study provides the first comprehensive theoretical justification for the interpretation of the concept of «identity» in intellectual projects of the modern, postmodern, and metamodern eras. It systematizes the central features characteristic of identity in modernism, postmodernism, and metamodernism. This has contributed to the supplementation and expansion of previous scientific research on the theoretical and conceptual understanding of the phenomenon of identity.

Key words: information society, globalization, postmodernism, metamodernism, post-truth, information environment, sociocultural practices, sociocultural transformations, mythologization, identity.

Стаття отримана 26.12.2024

Стаття прийнята 26.01.2025

Стаття опублікована 22.12.2025